

TAYARI JONES

*HET OP
ÉÉN NA
BESTE
LEVEN*

Vertaling Elvira Veenings

HarperCollins

Voor het papieren boek is papier gebruikt dat onafhankelijk is gecertificeerd door FSC® om verantwoord bosbeheer te waarborgen.
Kijk voor meer informatie op www.harpercollins.co.uk/green.

HarperCollins is een imprint van Uitgeverij HarperCollins Holland, Amsterdam.

Copyright © 2011 Tayari Jones

Oorspronkelijke titel: *Silver Sparrow*

Copyright Nederlandse vertaling: © 2022 HarperCollins Holland

Vertaling: Elvira Veenings

Omslagontwerp: © Hauptmann & Kompanie Werbeagentur, Zürich, Switzerland

Bewerking: HarperCollins Holland

Foto auteur: © Nina Subin

Zetwerk: Crius Group, Hulshout

Druk: CPI Books GmbH, Germany, met gebruik van 100% groene stroom

ISBN 978 94 027 0885 1

ISBN 978 94 027 6289 1 (e-book)

NUR 302

Eerste druk januari 2022

Originele uitgave verschenen bij Algonquin Books of Chapel Hill, Chapel Hill, Verenigde Staten.

HarperCollins Holland is een divisie van Harlequin Enterprises ULC.

® en ™ zijn handelsmerken die eigendom zijn van en gebruikt worden door de eigenaar van het handelsmerk en/of de licentienemer. Handelsmerken met ® zijn geregistreerd bij het United States Patent & Trademark Office en/of in andere landen.

www.harpercollins.nl

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Het e-book is beveiligd met zichtbare en onzichtbare watermerken en mag niet worden gekopieerd en/of verspreid.

Alle in dit verhaal voorkomende personen zijn ontleend aan de fantasie van de schrijver. Elke gelijkenis met bestaande personen berust op toeval.

1

Het geheim

Mijn vader, James Witherspoon, is een bigamist. Hij was al tien jaar getrouwd toen zijn oog voor het eerst op mijn moeder viel. In 1968 stond zij bij Davison's achter de inpakbalie en vroeg mijn vader haar om het vleesmes in te pakken dat hij zijn vrouw cadeau wilde doen voor hun trouwdag. Moeder beweert dat ze wist dat er iets niet klopte tussen die man en zijn vrouw, omdat hij haar een mes cadeau deed. Ik zei dat het ook kon betekenen dat er een soort vertrouwen tussen hen was. Ik ben dol op mijn moeder, maar meestal zie ik de dingen net iets anders dan zij. Waar het hier om gaat is dat het feit dat James getrouwd was nooit voor ons verborgen is gehouden. James, zo noem ik hem. Zijn andere dochter, Chaurisse, degene die bij hem thuis is opgegroeid, noemt hem papa, ook nu nog.

Wanneer mensen aan bigamie denken, als ze er al aan denken, stellen ze zich meestal iets primitiefs voor, iets waarover je leest in *National Geographic*. In Atlanta herinneren we ons een sekte van de Back-to-Africa-beweging, die vroeger een aantal bakkerijen runde in de woonwijk West End. Sommige mensen zeiden dat het een sekte was, anderen noemden het een culturele beweging. Wat het ook was, iedere man was met vier vrouwen getrouwd. De bakkerijen zijn inmiddels gesloten, maar we zien de vrouwen

nog weleens lopen, schitterend gekleed in het wit, op zes nederige passen achter hun gezamenlijke echtgenoot. Zelfs in baptistenkerken houden de koster het reukzout bij de hand voor het geval de kersverse weduwe bij de wake wordt geconfronteerd met de andere rouwende weduwe en haar kinderschaar. Begrafenisondernemers en rechters weten dat dit met de regelmaat van de klok gebeurt, en niet alleen onder religieuze fanatici, handelsreizigers, knappe sociopaten en wanhopige vrouwen.

Het is jammer dat er niet echt een woord is voor een vrouw als mijn moeder, Gwendolyn. James, mijn vader, is een bigamist. Dat is hij nu eenmaal. Laverne is zijn echtgenote. Zij vond hem als eerste en mijn moeder heeft haar rechten altijd gerespecteerd. Wie het eerst komt, het eerst maalt. Maar was mijn moeder ook zijn echtgenote? Ze heeft haar boterbrieftje en zelfs een polaroid die bewijst dat ze met James Lee Witherspoon junior voor een rechter heeft gestaan, net over de staatsgrens in Alabama. Maar dat ze zich zijn 'echtgenote' kan noemen, zegt bar weinig over de complexiteit van haar positie.

Er zijn andere termen, ik weet het, en als ze aangeschoten, boos of verdrietig is, gebruikt moeder die om zichzelf te omschrijven: bijvrouw, hoer, minnares, maîtresse. Het zijn er een heleboel, maar geen ervan doet haar recht. Er zijn ook akelige woorden voor iemand als ik, het kind van iemand als zij, maar die woorden waren verboden bij ons thuis. 'Je bent zijn dochter, klaar.' Als dat ooit waar is geweest, was dat in de eerste vier maanden van mijn leven, voordat Chaurisse, zijn wettige dochter, werd geboren. Mijn moeder zou vloeken als ze me dat woord hoorde gebruiken, 'wettig', maar als ze het andere woord kon horen dat zich in mijn hoofd vormde, zou ze zich huilend opsluiten in haar slaapkamer. In mijn gedachten is Chaurisse zijn

échte dochter. Voor echtgenotes maakt het alleen uit wie er het eerst was. Bij dochters ligt de situatie een stuk ingewikkelder.

Het doet ertoe hoe je iets noemt. ‘Observeren’ was het woord dat mijn moeder gebruikte. Als hij het had geweten, zou James waarschijnlijk het woord ‘bespioneren’ gebruiken, maar dat klinkt zo onguur. We deden niemand kwaad behalve onszelf als we Chaurisse en Laverne volgden op hun weg door hun comfortabele leventje. Ik heb altijd gedacht dat er een dag zou komen waarop we ons gedrag zouden moeten verklaren, dat ze ons om tekst en uitleg zouden vragen. Dan zou mijn moeder het woord moeten doen. Ze is goed in taal en bezit de gave om de lastigste details zo te verdraaien dat het resultaat zo glad als boter is. Ze kan er als een goochelaar voor zorgen dat de hele wereld aanvoelt als één wervelende illusie. De waarheid is een munt die zij achter je oor vandaan tovert.

Mijn kinderjaren waren misschien niet een en al rozengeur en maneschijn. Maar van wie wel? Zelfs mensen van wie de ouders gelukkig met elkaar zijn getrouwd – en met niemand anders – zelfs die mensen krijgen hun portie ongeluk. Zij kunnen zich eindeloos bezighouden met het ophalen van oude krenkingen en gekibbel. Zo zie je, ik heb wel iets gemeen met de rest van de wereld.

Moeder heeft noch mijn jeugd, noch het huwelijk van een andere vrouw verpest. Ze is een goed mens. Ze heeft me op alles voorbereid. Want zie je, in het leven gaat het erom dat je dingen weet. Daarom hoef je geen medelijden te hebben met mijn moeder en mij. Ja, we hebben verdriet gehad, maar het stond altijd als een paal boven water dat we ten minste op één belangrijk punt in het voordeel waren: ik wist van Chaurisse, zij wist niets van mij. Mijn

moeder wist van Laverne, Laverne dacht dat zij een heel gewoon leventje leidde met haar gezin. Dat essentiële en fundamentele feit verloren we nooit uit het oog.

Wanneer ontdekte ik voor het eerst dat mijn vader, hoewel ik enig kind was, niet alleen mijn vader en van mij alleen was? Ik zou het niet durven zeggen. Het is iets wat ik al weet zo lang ik weet dat ik een vader heb. Maar ik weet nog precies wanneer ik erachter kwam dat zo'n tweeploegenpapa niet de gewoonste zaak van de wereld was.

Ik was een jaar of vijf en zat nog op de kleuterschool toen we van de tekenjuf, juffrouw Russell, een tekening moesten maken van ons gezin. Terwijl alle andere kinderen aan de slag gingen met krijtjes en kleurpotloden, nam ik een blauwe inktpen en tekende ik James, Chaurisse en Laverne. Op de achtergrond stond Raleigh, de beste vriend van mijn vader, de enige die we kenden uit zijn andere leven. Hem tekende ik met het krijtje dat 'huidskleur' heette, omdat hij zo'n lichte huid heeft. Dit was jaren en jaren geleden, maar ik weet het nog als de dag van gisteren. Ik tekende een halsketting om de nek van de vrouw. Ik schonk het meisje een brede glimlach vol vierkante tanden. In de linkermarge tekende ik mijn moeder en mij, apart van de rest. Met een stift maakte ik mijn moeders lange haar en golvende wimpers zwart. Op mijn eigen gezicht tekende ik alleen twee grote ogen. Boven ons knipoogde een vriendelijke zon naar ons alle zes.

De tekenjuf kwam achter me staan. 'En, wie zijn die mensen die je zo prachtig hebt getekend?'

Met een verrukte glimlach keek ik naar haar op. 'Mijn familie. Mijn vader heeft twee vrouwen en twee dochters.'

Ze hield haar hoofd schuin en zei: 'Ach, zo.'

Ik dacht er verder niet over na. Ik genoot nog na van de toon waarop ze 'prachtig' had gezegd. Tot op de dag van vandaag voel ik me geliefd als ik iemand dat woord hoor zeggen. Aan het eind van de maand mochten we al onze tekeningen in een map mee naar huis nemen. Dan trok James zijn portefeuille, die altijd vol zat met tweedollarbiljetten om me te belonen voor mijn schoolwerk. Ik bewaarde het portret, mijn meesterwerk, tot het laatst, omdat het zo prachtig getekend was en alles.

Mijn vader pakte de tekening van tafel en hield hem vlak voor zijn ogen, alsof hij een gecodeerd bericht zocht. Moeder stond achter me, sloeg haar armen over mijn borst en bukte zich om me een kus op mijn kruin te geven. 'Het is oké,' zei ze.

'Heb je de juf verteld wie er op je tekening staan?' vroeg James.

Ik knikte langzaam, met het gevoel dat ik eigenlijk zou moeten jokken, al begreep ik niet waarom.

'James,' zei moeder, 'maak je niet zo druk. Het is nog maar een kind.'

'Gwen,' zei hij, 'dit is belangrijk. Kijk niet zo angstig, ik neem haar heus niet mee naar achteren voor een pak slaag.' Hij begon te grinniken, maar mijn moeder lachte niet mee.

'Ze heeft alleen maar een tekening gemaakt. Kinderen maken nou eenmaal tekeningen.'

'Ga naar de keuken, Gwen,' zei James. 'Ik moet met mijn dochter praten.'

'Waarom kan ik er niet bij blijven?' vroeg mijn moeder. 'Het is ook mijn dochter.'

'Jij bent altijd bij haar. Je vindt toch dat ik niet vaak genoeg met haar praat? Laat me dan met haar praten.'

Moeder liet me aarzelend los. ‘Ze is nog maar klein, James. Ze weet nog niet van de hoed en de rand.’

‘Vertrouw me,’ zei James.

Ze verliet de kamer, maar ik weet niet of ze erop vertrouwde dat hij niets zou zeggen waardoor ik voor de rest van mijn leven gewond en vleugellam zou raken. Ik zag het aan haar gezicht. Als ze van streek was, bewoog ze haar kaken rond onzichtbare kauwgom. ’s Nachts kon ik haar in haar kamer horen tandenknarsen in haar slaap. Het klonk als grind onder autowielen.

‘Dana, kom hier.’ James droeg een donkerblauw chauffeursuniform. Zijn pet lag denk ik nog in de auto, maar ik zag de geribbelde rand ervan in zijn voorhoofd staan. ‘Kom bij me,’ zei hij.

Ik aarzelde en keek naar de deuropening waardoor moeder was verdwenen.

‘Dana,’ zei hij, ‘je bent toch niet bang voor me? Je bent toch niet bang voor je eigen vader?’

Zijn stem klonk treurig, maar ik vatte het op als een uitdaging en zette een dappere stap naar voren. ‘Nee, meneer,’ zei ik.

‘Geen “meneer” tegen me zeggen, Dana. Ik ben je baas niet. Als je “meneer” tegen me zegt, voel ik me net een ploegbaas.’

Ik haalde mijn schouders op. Moeder had gezegd dat ik hem altijd ‘meneer’ moest noemen. Met een plotselinge beweging stak hij zijn handen naar me uit en tilde me op zijn schoot. Hij sprak tegen me met onze beide gezichten naar buiten gekeerd, waardoor ik zijn uitdrukking niet kon zien.

‘Dana, ik wil niet hebben dat je zulke tekeningen maakt zoals die je bij de tekenles hebt gemaakt. Ik wil niet hebben dat je dat soort dingen doet. Wat hier in huis tussen je moeder en mij gebeurt, zijn

grotemensenzaken. Ik hou van je. Je bent mijn kleine meid en ik hou van jou en ik hou van je moeder. Maar wat hier in huis gebeurt, moet geheim blijven, begrepen?’

‘Ik heb dit huis niet eens getekend.’

James zuchtte en liet me zachtjes op en neer wippen op zijn knie. ‘Wat er in mijn leven, in mijn wereld, gebeurt, heeft niets met jou te maken. Je mag de juf niet vertellen dat je vader een andere vrouw heeft. Je mag de juf niet vertellen dat ik James Witherspoon heet. Atlanta is maar een provinciestedje en iedereen kent iedereen.’

‘Zijn je andere vrouw en je andere dochtertje ook een geheim?’ vroeg ik.

Hij zette me op de grond, zodat we elkaar in de ogen konden kijken. ‘Nee, Dana. Het is andersom, jij bent degene die geheim is.’

Hij aaide me over mijn bol en trok aan een van mijn vlechten. Met een knipoog trok hij zijn portefeuille en haalde er drie biljetten van twee dollar uit. Hij gaf ze aan mij en ik klemde ze stevig in mijn vuist.

‘Stop je ze niet in je zak?’

‘Ja, meneer.’

En voor deze ene keer zei hij niet dat ik hem geen ‘meneer’ mocht noemen.

James pakte me bij de hand en we liepen door de gang naar de keuken voor het avondeten. Ik sloot mijn ogen tijdens deze korte wandeling, omdat ik het behang in de gang niet mooi vond. Het was beige met een bordeauxrood patroon. Omdat het aan de randen begon te bladderen, werd ik ervan beschuldigd aan de naden te peuteren. Ik ontkende het hardnekkig, maar moeder vertelde

het aan James bij zijn wekelijkse bezoek. Hij deed zijn riem af en sloeg me op mijn benen en op mijn billen, wat iets in mijn moeder tevreden stemde.

In de keuken zette mijn moeder de schalen en borden zwijgend op de glazen tafel. Ze droeg haar favoriete schort, dat James had meegenomen uit New Orleans. Op de voorkant stond een tekening van een rivierkreeft die een spatel omhooghield, met daaronder de tekst: PAS OP DAT IK JE ETEN NIET VERGIFTIG!

James ging op zijn plaats aan het hoofd van de tafel zitten en poetste met zijn servet de watervlekken van zijn vork. ‘Ik heb haar met geen vinger aangeraakt. Ik heb niet eens mijn stem verheven, of wel soms?’

‘Nee, meneer.’ En dat was absoluut waar, maar ik voelde me anders dan een paar minuten geleden, toen ik mijn tekening uit de map had gehaald. Mijn huid bleef hetzelfde en intussen sloop deze verandering door een porie naar binnen om zich vast te hechten aan een broos gedeelte van mijn kern. *Jij bent degene die geheim is.* Hij zei het met een glimlach en tikte met zijn vingertop tegen het puntje van mijn neus.

Mijn moeder kwam naar me toe, tilde me bij mijn oksels op en zette me op de stapel telefoonboeken in mijn stoel. Ze gaf me een kus op mijn wang en maakte een bord voor me klaar met zalmkroketjes, een lepel sperziebonen en maïs.

‘Gaat het?’

Ik knikte.

James at zijn maaltijd en lepelde honing op een broodje, omdat mijn moeder had gezegd dat er geen toetje zou zijn. Hij dronk een groot glas cola.

‘Niet te veel eten,’ waarschuwde mijn moeder. ‘Straks moet je weer eten.’

‘Ik vind het altijd fijn om jouw maaltijden te eten, Gwen. Ik vind het altijd fijn om aan jouw tafel te zitten.’

Ik weet niet hoe ik erbij kwam dat mijn ontbrekende tanden het probleem waren, maar ik bedacht een plan om een opgevouwen stukje papier achter mijn boventanden te schuiven om de roze ruimte in het midden van mijn glimlach te camoufleren. Eigenlijk was ik op het idee gebracht door James, die me een keer had verteld dat hij als kind karton in zijn schoenen stopte om de gaten in de zolen te verbergen. Het papier werd zompig en algauw liepen de blauwe lijntjes door van mijn speeksel.

Moeder betrapte me midden in dit proces. Ze kwam mijn kamer binnen en ging op de paarsgeruite sprei van mijn twijfelaar liggen. Dat deed ze graag, gewoon op mijn bed liggen als ik met mijn speelgoed speelde of in mijn schetsboek kleurde, naar me kijkend alsof ik een televisieshow was. Ze rook altijd lekker, naar een bloemig parfum en soms naar de sigaretten van mijn vader.

‘Wat ben je aan het doen, Petunia?’

‘Ik heet geen Petunia,’ zei ik, deels omdat ik de naam niet leuk vond en deels omdat ik wilde zien of ik kon praten met het papier in mijn mond. ‘Petunia is de naam van een varken.’

‘Petunia is een bloem,’ zei mijn moeder. ‘Een hele mooie.’

‘Het is de vriendin van Porky Pig.’

‘Dat is grappig bedoeld, een mooie naam voor een varken, snap je?’

‘Een grap hoort grappig te zijn.’

‘Het is grappig. Je bent gewoon in een slechte bui. Wat doe je met dat papier?’

‘Ik probeer mijn tanden terug te zetten,’ zei ik, in een poging de doorweekte prop papier op zijn plaats te schuiven.

‘Hoezo?’

Dat leek me duidelijk nu ik mijn eigen spiegelbeeld samen met dat van mijn moeder in de smalle spiegel boven mijn ladekast bekeek. Logisch dat James mij geheim wilde houden. Wie houdt er nou van een meisje met een gapend roze gat midden in haar mond? Niet een van de andere kinderen in mijn leesgroep op de kleuterschool zag er zo uit. Dat begreep mijn moeder toch wel? Ze zat elke avond een halfuur voor een vergrootspiegel in haar huid te knijpen en smeerde er dikke lagen crème van Mary Kay op. Toen ik haar eens vroeg wat ze aan het doen was, zei ze: ‘Mijn uiterlijk verbeteren. Echtgenotes kunnen het zich veroorloven om zich te laten gaan. Maîtresses moeten waakzaam zijn.’

Nu ik eraan terugdenk, weet ik dat ze gedronken moest hebben. Hoewel ik me het moment niet precies kan herinneren, zie ik haar glas Asti Spumante nog staan, net buiten de spiegellijst, goudkleurig en vol met belletjes.

‘Mijn uiterlijk verbeteren.’ Ik hoopte dat ze zou glimlachen.

‘Je uiterlijk is perfect, Dana. Je bent vijf; je hebt een mooie huid, glanzende ogen en mooi haar.’

‘Maar geen tanden.’

‘Je bent een klein meisje. Je hebt geen tanden nodig.’

‘Jawel,’ zei ik zachtjes. ‘Jawel.’

‘Waarom? Om maïskolven eten? Je tanden komen gauw weer terug. Je kunt nog heel veel maïskolven eten, dat beloof ik je.’

‘Ik wil net zo zijn als dat andere meisje,’ zei ik ten slotte.

Moeder had als een godin in een chaise longue op mijn bed gelegen, maar toen ik dat zei, schoot ze overeind. ‘Welk ander meisje?’

‘James’ andere meisje.’

‘Je mag haar naam uitspreken,’ zei moeder.

Ik schudde mijn hoofd. ‘Kan ik niet.’

‘Ja, dat kun je wel. Zeg het gewoon. Ze heet Chaurisse.’

‘Stil,’ zei ik, bang dat alleen het uitspreken van de naam van mijn zus al een verschrikkelijke toverkracht zou losmaken, zoals het uitspreken van de woorden ‘Bloody Mary’ de vloeistof rood en dik maakt als je in een pan met water staart.

Moeder stond op van het bed en ging op haar knieën voor me zitten om op gelijke hoogte met mij te komen. Ze legde haar handen op mijn schouders en ik rook de sporen van sigarettenrook in haar verwarde haar. Ik stak mijn handen ernaar uit.

‘Ze heet Chaurisse,’ zei mijn moeder nogmaals. ‘Het is een klein meisje, net als jij.’

‘Toe nou, niet zeggen,’ smeekte ik. ‘Straks gebeurt er iets.’

Mijn moeder trok me tegen zich aan. ‘Wat heeft je vader laatst tegen je gezegd? Vertel me alsjeblieft wat hij heeft gezegd.’

‘Niets,’ fluisterde ik.

‘Dana, niet tegen me liegen, oké? Ik vertel jou alles en jij vertelt mij alles. Dat is de enige manier waarop wij het kunnen rooien, kindje. De informatie tussen ons tweetjes moet altijd blijven stromen.’ Ze schudde me een beetje heen en weer. Niet genoeg om me bang te maken, wel genoeg om mijn aandacht te trekken.

‘Hij zei dat ik een geheim ben.’

Mijn moeder omhelsde me stevig, sloeg haar armen kruiselings

over mijn rug en liet haar haar als een magisch gordijn om me heen hangen. Ik zal de geur van haar knuffels nooit vergeten.

‘Wat een klootzak,’ zei ze. ‘Ik hou van hem, maar er komt nog eens een dag dat ik hem vermoord.’

De volgende ochtend zei mijn moeder dat ik de groengele jurk moest aantrekken die ik zes weken daarvoor voor mijn schoolfoto had gedragen, voordat ik mijn tanden verloor. Ze maakte mijn lange haar op met glanzende linten en stak mijn voeten in stijve glimmende schoenen. We namen de oude Buick van mijn peettante, die ze een dagje had geleend.

‘Waar gaan we naartoe?’

Moeder sloeg af naar Gordon Road. ‘Ik wil je iets laten zien.’

In afwachting van verdere informatie stak ik mijn tong in de gladde ruimte waar ooit mijn mooie tanden hadden gezeten. Maar ze zei verder niets over onze bestemming en vroeg me om mijn ‘-at’-woorden op te zeggen.

‘K-A-T- is kat, L-A-T-is lat. Ik hield pas op bij R-A-T is rat, omdat we stopten voor een klein roze met groen schoolgebouw. Iets verderop in de straat lag het John A. White Park. We bleven een hele tijd in de auto zitten en intussen mocht ik haar vermaken. Dat vond ik leuk. Ik zegde alle getallen van één tot honderd op en zong ‘Vader Jacob’ in het Frans voor haar.

Toen een groep kinderen het speelplein van het schooltje op liep, stak mijn moeder haar vinger op in een gebaar dat ik moest stoppen met zingen. ‘Rol je raampje naar beneden en kijk naar buiten,’ zei ze. ‘Zie je dat mollige meisje in die blauwe spijkerbroek met dat rode shirtje? Dat is Chaurisse.’

Ik vond het meisje dat mijn moeder beschreef tussen de rij

kinderen. Chaurisse was een heel gewoon meisje. Haar haar zat aan de voorkant in een korte, in tweeën gedeelde pony en het kortere haar aan de achterkant was in een heleboel strakke vlechtjes gebonden.

‘Kijk maar goed,’ zei mijn moeder. ‘Ze heeft nauwelijks haar. Als ze later groot is, wordt ze dik, net als haar moeder. Ze kent haar -at-woorden niet en ze kan ook geen liedjes zingen in het Frans.’

‘Ze heeft wel tanden,’ zei ik.

‘Voorlopig wel, ja. Ze is even oud als jij, dus waarschijnlijk zitten ze al los. Maar ik zal je iets vertellen wat jij niet kunt zien. Ze heeft problemen, want ze is te vroeg geboren. De dokter heeft plastic buisjes in haar oren gezet omdat ze anders ontstoken raken.’

‘Maar James houdt van haar. Ze is geen geheim.’

‘James heeft een verplichting jegens haar moeder en dat is mijn probleem, niet het jouwe. Oké? James houdt evenveel van jou als van Chaurisse. Als hij verstandig was, zou hij het meeste van jou houden. Jij bent slimmer, beter opgevoed en je hebt beter haar, maar wat je krijgt, is evenveel liefde als zij. Dat is goed genoeg.’

Ik knikte. De opluchting verspreidde zich door mijn hele lichaam. Ik voelde al mijn spieren ontspannen. Zelfs mijn voeten lieten los en gingen slap in mijn mooie schoenen hangen.

‘Ben ik een geheim?’ vroeg ik aan mijn moeder.

‘Nee,’ zei ze. ‘Je bent een onbekende. Dat kleine meisje daar weet niet eens dat ze een zus heeft. Jij weet alles.’

‘God weet alles,’ zei ik. ‘Hij houdt de hele wereld in zijn handen.’

‘Zo is dat,’ zei mijn moeder. ‘En wij ook.’